

ПРОБЛЕМА ПРИНЦИПІВ ЗАСВОЄННЯ МОВНОГО МАТЕРІАЛУ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Анотація. У статті розглядаються основні принципи засвоєння граматичного матеріалу у процесі формування англomовної граматичної компетенції у студентів-філологів. Запропоновано принцип стилістичної диференціації мовлення, принцип когнітивної спрямованості, принцип науковості, принцип професійно-педагогічної спрямованості та принцип проблемності. Теоретичні положення статті проілюстровано відповідними вправами.

Ключові слова: англomовна граматична компетенція, комунікативне навчання, професійне спілкування.

Статтю присвячено розгляду актуальної проблеми принципів навчання практичної граматики студентів мовних факультетів ВНЗ. З огляду на те, що зазначена вище проблема була об'єктом дослідження таких науковців, як Ю.І. Пассов, І.В. Рахманов, Н.К. Скляренко, С.П. Шатілов та ін., але ще не знайшла свого остаточного вирішення, вважаємо, що варто зупинитися на ній докладніше і сформулювати основні принципи засвоєння граматичного матеріалу під час формування англomовної граматичної компетенції (ГК) у студентів-філологів.

Грамматична компетенція (ГК) є складовою мовної (лінгвістичної) компетенції. Мовна компетенція забезпечує змістовий бік комунікативної компетенції в іноземній мові (ІМ) та традиційно представляється як набір дидактичних одиниць у розділах лексики, граматики та фонетики.

ГК має забезпечити [1, 20]: системне знання лексичного, морфологічного, синтаксичного, фонетичного та орфографічного аспектів мови для побудови осмислених і зв'язних висловлювань; володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних категорій; знання стилістичних особливостей виучуваної ІМ; автентичність використання мови; навички і вміння адекватно використовувати граматичні явища у мовленнєвій діяльності в різноманітних ситуаціях спілкування для розв'язання мовленнєво-розумових проблемних задач, що забезпечується не лише знаннями системи мови, а й мовних і мовленнєвих норм та узусу.

Таке визначення вимагає уточнення принципів засвоєння граматичного матеріалу.

Провідним у навчанні іншомовного спілкування є принцип комунікативності. Комунікативне навчання практичної граматики іноземної мови (ІМ) передбачає врахування сфер комунікації, цілей та умов, що витікають з реальних ситуацій спілкування, соціальними позиціями партнерів по комунікації тощо. Ось чому формування ГК має бути *стилістично цілеспрямованим*, причому слід звертати увагу студентів на той факт, що вживання граматичних форм і конструкцій обумовлено не лише нормою мови, а й нормою мовлення. Отже, граматичний матеріал варто організувати з урахуванням мовних і мовленнєвих особливостей, які притаманні різним стилям мовлення. У роботі з філологами слід приділяти увагу мовленнєвим засобам, що співвідносяться з ситуаціями спілкування в межах певного стилю. Соціально-психологічні особливості комунікативної ситуації обумовлюють, насамперед, віднесеність конкретної реалізації тієї чи іншої мовленнєвої інтенції до певної стилістичної особливості, тобто в конкретній ситуації сам вибір мовцем певної граматичної форми є стилістичним. Студенти мають навчитися створювати *стилістичні поля* в межах акту спілкування й усвідомлювати непритаманні певному стилю мовні одиниці та їхнє відчуження, а також про правильний взаємообмін з іншими функціональними стилями у процесі спілкування [2, 173].

Для реалізації цієї мети можна послуговуватися п'ятичленною опозицією стилів, запропоновану М. Джусом. Вона включає церемоніальний (*frozen*) – офіційний (*formal*) – неофіційний (*consultative*) – дружній (*casual*) – інтимний (*intimate*) стилі [3, 24], кожен з яких співвідноситься з певним колом ситуацій та припускає вибір відповідних мовних і мовленнєвих засобів.

Так, *церемоніальний стиль* використовується на урочистих заходах і у спеціалізованих установах. Він характеризується високим ступенем сталості. *Офіційний* є характерним для державних закладів. Він також використовується у важливих випадках, але їм не надається символічного значення. *Неофіційний стилем* користуються для вирішення рутинних справ кожного дня, тобто у крамницях, на заправках, в аптеках тощо. *Дружній стиль* використовується для спілкування з друзями та родичами. Він характеризується частим вживанням прізвиськ,

скорочених форм, приказок тощо. *Інтимний стиль* використовується для спілкування між найближчими друзями, коханими та подружжям. Його ознаками є наявність еліпсів, нечіткої вимови, особистий мовний код, невербальні засоби спілкування тощо [3, 25].

На нашу думку, ця опозиція стилів є найпридатнішою для студентів початкового ступеня. Оскільки перший та останній стилі мають невелике практичне застосування, для навчання студентів першого курсу раціональним буде обмежитись офіційним, неофіційним і дружнім стилями. Головне на цьому етапі – ознайомити студентів з вищезазначеними особливостями мовлення та забезпечити первинне формування відповідної граматичної навички. Для цього ми рекомендуємо використовувати як некомунікативні рецептивні, так і умовно-комунікативні рецептивно-репродуктивні вправи.

Наведемо приклади вправ, що ілюструють вищезазначене [4, 28].

Exercise 1. Read the following pieces of conversation and identify the styles used in them:

№ 1. Chairperson: Ladies and gentlemen! The company cannot ascertain why this has happened.

We are unable to explain the drop in prices, but we do not feel, the trend will continue.

№ 2. Mother: Liz... Elizabeth? Elizabeth Ann! ELIZABETH ANN WERNER!

№ 3. Filling station attendant: Hi. Run out of gas?

Driver: Sure did. Must not have been paying attention.

Attendant: Regular or unleaded?

Driver: Regular, please.

Attendant: Sure is hot today, isn't it?

Driver: Sure is. Seems like we can't get a break from this heat.

№ 4. Sarah: Can you beat that! I read my stupid eyes out last night and couldn't pass that Bio exam.

Mary: Oh, yeah. That Davidson, he's a real jerk. You know, I'll bet he gets his tests from old Ph.D. exams.

Sarah: Wouldn't put it past him! Got to go. Catch you later.

Mary: Right. See you in the dorm. So long.

Це некомунікативна рецептивна вправа, яка має ознайомлювальний характер і спрямована на визначення стилю комунікації.

Exercise 2. You are a college student in the USA. The English class is about to start. Your friend is sure to be late. You have to account for his absence to your mate, your instructor of English, and your intimate friend.

Можливими висловлюваннями студента можуть бути такі:

Speaking to a mate: 'He asked me to tell you to mind your own business.' (Casual)

Speaking to an instructor: 'He said he had to fetch something, and he would be right back. I am sure, he is already on his way, Sir.' (Formal)

Speaking to an intimate friend: 'Take it easy, honey. He promised he'd be chop-chop.' (Intimate)

Це умовно-комунікативна рецептивно-продуктивна вправа, в якій студент самостійно продукує мовлення у межах заданої ситуації. Студент висловлюється, варіюючи стилі і вживаючи відповідні вербальні засоби. Його мовлення від дружнього стилю в бесіді з однолітком змінюється на офіційніший – у розмові з викладачем та на інтимний – при спілкуванні з близькою подругою.

Таким чином, у процесі формування англомовної ГК у студентів-філологів слід зважати на стилістичні особливості та диференціацію мовлення, а отже, ми виділяємо *принцип стилістичної диференціації мовлення*.

Наведемо приклади вправ, що спрямовані на розвиток адекватного стилістичного оформлення та варіювання мовлення.

Exercise 3. Look at the pictures and guess whom the reporter addresses. Do the matching work.

(Студентам пропонуються чотири малюнки, на яких зображені представники різних соціальних кіл, що розглядають картину у галереї).

In the Picture Gallery

(Picture № 1): Do you like it? A) a worker

(Picture № 2): Like it? B) a gentleman

(Picture № 3): May I ask you if you like it? C) two teenagers

(Picture № 4): Excuse me, please. D) an old lady

Would you mind if I ask you whether you like the picture?

Це некомунікативна рецептивна вправа, яка спрямована на визначення стилю комунікації.

Exercise 4. You are a ticket conductor in the tram. There are different people around you. Ask them to pay the fare. Speak to: a boy, a teenager, a gentleman, an old couple. Let the other student report your request.

Example: St. 1 (a conductor): Please, pay your fare, young man.

St. 2: The conductor requested the young man to pay his fare.

Це умовно-комунікативна рецептивно-продуктивна вправа на трансформацію зразка мовлення.

Наступним ми висуваємо *принцип когнітивної спрямованості*, який полягає в тому, що студенти мають самі, відповідно до індивідуальних пізнавальних стилів, можливостей власного інтелекту та знаннєвого простору конструювати знання, будувати свою концептуальну систему та підводити вхідну інформацію під категорії і класи за допомогою операцій синтезу, аналізу, аналогії, порівняння, комбінування, узагальнення тощо. Студентів слід навчити активно здобувати свої знання, зокрема, самостійно аналізувати граматичні структури, робити висновки, формулювати правила тощо. Викладачу при цьому відводиться роль корегуючого як навчальний процес, так і дії студентів.

Із принципу когнітивної спрямованості витікає необхідність висунення *принципу науковості*, реалізація якого вимагає озброїти студентів методами наукового пізнання, а не лише повідомляти їм систему готових наукових істин. Це необхідно і для свідомого оволодіння науковими знаннями, і для підготовки студентів до науково-дослідної роботи. Поступово залучаючи їх до пізнавальної пошукової діяльності, викладач формує у студентів уміння спостерігати, робити узагальнення, будувати гіпотези тощо, коректно використовуючи наукову метамову.

Наведемо приклади вправ, які ілюструють сказане вище.

Exercise 5. Використовуючи візуалізацію (процес переводу певного змісту граматичного матеріалу на рівень образів) зобразьте змістову структуру граматичного явища Present Perfect Continuous у вигляді схеми.

Exercise 6. За допомогою операції представлення зобразьте словесно-вербальний матеріал граматичної теми Present Perfect у вигляді когнітивної метафори.

Exercise 7. Використовуючи процедуралізацію (процес перетворення декларативного знання у процедурне), сформулюйте правило-інструкцію з вербального правила граматичної теми Past Perfect.

Наведені вправи є когнітивними і спрямованими на самостійне виведення знань студентами.

У ВНЗ, де готують майбутніх вчителів, слід також зважати на *принцип професійно-педагогічної спрямованості*, який передбачає засвоєння навчального матеріалу з урахуванням цілей і задач, пов'язаних із професійною орієнтацією студентів. Відповідно до цього принципу слід включати до процесу формування ГК ситуації і тем професійного спілкування, що підвищує мотивацію оволодіння ІМ і дозволяє студентам навчитися не лише того, як самостійно здобувати знання, а й як навчати інших, що для майбутніх учителів є дуже важливим, оскільки це стосується їхньої фахової діяльності. Принцип професійно-педагогічної спрямованості тісно пов'язаний із принципом *проблемності навчання*, який у межах методики викладання ІМ є діяльністю студентів з оволодіння професійно-методичними вміннями, що передбачає розв'язання відповідних проблемних завдань на заняттях з ІМ.

Наведемо приклади вправ, що містять проблемні завдання і спрямовані на формування у студентів методичних умінь.

Exercise 8. You are a teacher. Play with your pupils the game "What I thought when I was a child". Start with yourself. A pupil who will make three sentences more on his own is the winner.

Example: St. 1.: When I was a child, I thought that all animals could speak.

Options: clouds are made of cottonwool; parents know everything in the world; gypsies kidnap children; my dog understands what I say; my brother is the strongest; dolls walk at night; selling ice-cream is the best job; people in the whole world speak Ukrainian, etc.

Exercise 9. You are a teacher. Tell your pupils what you didn't accomplish but had been planning to the previous year, and explain why. Have them do the same, using the given options. Mind the Sequence of Tenses.

Example: The previous year I had been planning to go abroad but I didn't accomplish it, because I was short of cash.

Options: to start jogging/to oversleep; to do shopping/to lack time; to attend the library/to be busy; to e-mail to the American peer/to go out of order (about the computer), etc.

Це умовно-комунікативні рецептивно-продуктивні вправи, спрямовані одночасно на оволодіння граматичним матеріалом і на формування методичних умінь майбутньої професійної діяльності.

Отже, засвоєння мовного матеріалу у процесі формування англомовної ГК має будуватися з урахуванням принципу стилістичної диференціації мовлення, принципу когнітивної спрямованості, принципу науковості, принципу професійно-педагогічної спрямованості та принципу проблемності.

Висунуті принципи не є вичерпними, і ця проблема може мати подальший розвиток, зокрема, в обґрунтуванні ролі принципу функціональності та принципу системності під час формування ГК у студентів-філологів.

Література

1. *Вовк О.І.* Формування граматичної компетенції студентів-філологів у процесі оволодіння англійською мовою // Вісник ЛНПУ ім. Т. Шевченка. – 2007. – № 20 (136). – С. 20-24.
2. *Настольная книга преподавателя иностранного языка: Справочное пособие / Е.А.Маслыко и др.* – Минск: Высшая школа, 2001. – 522 с.
3. *Preston, D.R., Shuy, R.W.* Varieties of American English. – Washington D.C.: US Information Agency, 1988. – 35 p.
4. *Wright, A.* Pictures for Languages Learning / Swan M., Bowers R. – Cambridge: Cambridge University Press, 1989. – 218 p.

Аннотация. В статье рассматриваются основные принципы усвоения грамматического материала в процессе формирования англоязычной грамматической компетенции у студентов-филологов. Предложен принцип стилистической дифференциации вещание, принцип когнитивной направленности, принцип научности, принцип профессионально педагогической направленности и принцип проблемы. Теоретические положения статьи проиллюстрированы соответствующими упражнениями.

Ключевые слова: англоязычная грамматическая компетенция, коммуникативная учеба, профессиональное общение.

Annotation. The article deals with the problem of University students' grammatical competence development. The following principles of grammar material acquisition are suggested: the principle of stylistic differentiation in speech activity, the principle of cognitive orientation, the scientific principle, the principle of professional orientation and the principle of problem teaching.

Keywords: English-language grammatical competention, communicative studies, professional intercourse.

УДК 37.03

Волкова Н.В.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ІНДУСТРІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті порушується питання про необхідність формування інформаційної культури сучасної молоді освіченої людини. Наголошується на визначальній ролі високого рівня інформаційної культури, що стимулює процес вдосконалення навчально-виховного процесу; забезпечує доступність та ефективність освіти.

Ключові слова: культура, інформаційна культура, інформатизація суспільства.

В усі часи розвитку людської цивілізації проблеми культури мали першочергове, по суті, провідне значення. Передусім тому, що культура завжди була могутнім фактором соціального розвитку: відбивала якісну характеристику суспільного життя, уособлювала в собі специфічний спосіб розвитку людської життєдіяльності, зафіксований в результатах діяльності, в системі соціальних норм і закладів. Зауважимо, що основним у змісті культури є не речі, а людина,